

ÇOCUKLARDA CİNSEL KİMLİK GELİŞİMİ

Çocuğun cinsel gelişimi, gelişimin diğer yönleri gibi değerlendirilmeli ve izlenmelidir. Bu konuya günümüze değin adeta tabu gözüyle bakılmış ve gerek eğitimciler, gerekse anne ve babalar, çocuklarına nasıl bir yaklaşım içinde olacaklarını bilememişlerdir. Anne baba ya da öğretmenler tarafından yapılabilecek bir hata gelecekte bazı duygusal yara ve davranış bozukluklarına yol açabilir. Önemli olduğu kadar, böylesine yabancı olduğumuz bu alanda, çocuğa cinsel eğitim vermek bilgi ve dikkat isteyen bir konudur.

Erişkin cinselliği hakkında pek çok temelin çocuklukta atıldığını biliyoruz. Dişi ve erkek cinsel kimliğimiz, cinsel yönelimlerimiz, cinsiyetimize güvenmemiz, cinsel korkularımız-saplantılarımız çocukluktan itibaren oluşur.

Freud'a göre yeni doğan bir bireyin kişiliği değişik aşamalardan geçerek gelişmektedir. Bu aşamalara psikoseksüel aşamalar denir. Freud kişiliğin beş dönemden geçerek geliştiğini öne sürmüştür. Bunlar;

0-1 Yaş Oral Dönem

1-3 Yaş Anal Dönem

3-6 Yaş Fallik Dönem

6-11 Yaş Latens Dönemi

11 Yaştan Sonra Genital Dönemdir.

Oral Dönem (0-1 Yaş)

Gelişimin ilk basamağıdır. Bu dönem bedensel gelişim açısından olduğu kadar ruhsal gelişim açısından da önem taşır. Bu dönemde en önemli organ ağızdır. Çocuk çevreyi ağzı ile tanır. Meme emmekten haz duyar, tatmin olur. Freud'a göre, çocuk için yaşamın ilk 6 ayı nesnesiz yaşamdır. Çocuğun sadece kendi bedeni vardır.

Bebekler soğuk, ıslaklık ve açlığı hissederler. Doğumdan sonraki birinci yılda bebeğin ilk cinsel duyguları, yıkanma ve altının değiştirilmesi ile ortaya çıkar. Bebek bezinin genital bölgedeki baskı ve hareketi bebeğin

hoşlandığı haz verici duyumsamalardır. Bebek el ve kol hareketlerini daha iyi kontrol edebilecek kadar büyüünce, tesadüfen cinsel organlarına dokunabilir. Bebeklerin bu davranışı tümüyle doğal, normal ve sağlıklıdır.

Anal Dönem (1-3 Yaş)

Oral dönemi izleyen bu dönemde çocuk idrar ve dışkı çıkarmanın, tutup bırakmanın farkına varır. Freud tarafından anal çağ olarak adlandırılan bu devrede bağımsızlık ve karşı koymayla, çocuğun tüm varlığını etkileyen kas egemenliği birlikte oluşur, yavaş yavaş yürümeyi öğrenir, eşyaları tutan ve özellikle dışkı çıkartmaktan ve dışkı geçit çevresindeki yuvarlak kasları kontrol etmekten hoşlanır.

Fallik Dönem (3-6 Yaş)

Çocuklar bu dönemde cinsel organa ilgi göstermeye başlarlar. Kendi organıyla diğerlerini karşılaştırır ve karşı cinsi merak ederler. Annesine düşkün olur, ancak annesiyle fantezilerinin olmayacağını anlar. Babasını sever ve aynı zamanda kıskanır. Annesiyle ilgili duygularını bastırarak babayla özdeşim kurarak dönemi sonlandırır.

Çocuklar, cinselliklerinin farkına vardıkları 3 yaşından itibaren, zaman zaman anne babalarını şaşırtıp, zor duruma düşürecek sorular sorarlar. Doğru olan, bu soruları doğal karşılayıp, anında çocuğun yaş ve gelişim seviyesine göre fazla detaya inmeden yanıtlamaktır.

Çocukların cinsellikle ilgili sordukları sorulara, eksik ya da kaçamak cevaplar vermek neredeyse bir gelenektir. Bu tür sorular karşısında yetişkinin mimikleri, ses tonu, kelimeleri seçimi, bedeninin gerginliği ya da gevşekliği ve çocuğu istekli veya isteksiz biçimde dinlemesi, sorularını dürüstçe cevaplaması, çocuğa ana-babasının duyguları hakkında bilgi verir

Cinsel bilgi konusunda yardımsız olan çocuk, sonuçta doyumsuz bir merak edinir ve suçluluk duygusuyla yüklenir. En kötüsü cinsel olayların pek güzel bir şey olmadığı, bu yüzden ilgilenilmemesi gerektiği sonucuna varır. Sonuçta ilgilenilen konunun yasak, pis ya da günah olduğu inancı yerleşir. Bilinçaltına itilen bu inanç, birçok yetişkin insanın hayatını etkiler. Çünkü böyle yasak bir atmosferde hata ve utanç kavramlarıyla gelişen cinsel hayat, meraklar ve normal ihtiyaçlar, kişiyi ilerde kuracağı evlilikte güzel, sağlıklı, mutlu bir fizik ve sevgi kavramına götüremez.

Çocukların cinsellikle ilgili sordukları çeşitli sorular şu şekillerde yanıtlanabilir:

- *Ben nasıl doğdum?*

Çocuk bu soruyu sorduğunda hemen o anda yanıt verilmelidir. Ona, "Sen karnımdaki özel bir odada büyüdükten sonra vücudumda karnımın altında bebeğin dışarı çıkabilmesi için oluşmuş bir açıklıktan dışarı çıktın" denebilir.

- *Neden erkeklerin bebeği olmaz?*

Çünkü erkeklerin vücudunda bebeklerin büyümesini sağlayan küçük bir oda yoktur.

- *Evlenmemiş kişilerinde bebeği olabilir mi?*

Evet. Her yetişkin kadın ve erkek bebek sahibi olabilir. Fakat evlenmeyi beklemeleri, bebeğin bir ailesi ve yuvası olması daha doğrudur.

Bazı aydın ve ileri görüşlü ailelerde çocuktan hiçbir şey gizlenmeyerek cinsel eğitimin doğru verildiği sanılır. Bunlar örneğin ortalıkta açık saçık hatta çıplak dolaşır; çocukla birlikte yıkanır. Bu çeşit davranışlar çocuğun merakını gereksiz yere kamçılar. Kavramaya hazır olmadığı gözlemlerle aklı karışır. Ayrıca ailenin bu tutumu, toplumun

cinsel davranışlardan beklediği gizlilik ve anlayışla çelişir. Ancak, anne ve babaların, çocukların kendilerini banyoda tesadüfen çıplak görmeleri durumunda büyük bir tepkide bulunmamaları gerekir. Bu tür bir davranış, çocuğa bir şeylerin yanlış olduğu, cinsel organların utanç verici olduğu ve başkalarından her zaman gizlenmesi gerektiği düşüncesini verir. Çok küçük çocuğun önünde çıplak dolaşmamaya özen göstermeli, ancak çocuğun aniden gelmesi halinde giyinmeyi normal bir şekilde sürdürerek yöneltilecek bazı soruları cevaplamaya hazır olunmalıdır.

Latent (Gizil) Dönem (7-11 Yaş)

Cinsel dürtülerin durgunluk dönemi de denilebilir. İlkokul yıllarına rastlayan bu dönemde daha önceki yıllarda yaşanan ruhsal ve cinsel alanlardaki çalkantılar, çatışmalar yatışır. Kız ve erkek çocukların oynadığı oyunların niteliği farklılaşır. Cinsel ve saldırgan enerjileri öğrenme; oyun, çevreyi araştırma ve diğer insanlarla daha etkin ilişkiler kurmada kullanılır. Bu dönemde çocuk önemli beceriler edinir (Şenyüz ve diğerleri, 1995; 224). Artık çocuğun benliği ailenin dar alanında toplumun geniş ilişki ve öğrenme olanaklarına uzanmaktadır. Ana-baba ile özdeşimin yanı sıra, başka kişilerle (Öğretmenler, başka yetişkinler, arkadaşlar...) özdeşimler de önem kazanmaktadır.

Genital Dönem (11-18 Yaş)

Bu dönem buluşun başlangıcı olan 12-13 yaşlarından, ergenin genç yetişkin dönemine ulaştığı yıllara dek sürer. Bu dönemde çocuğun fizyolojik olgunluğa erişmesi ve bazı hormonlarının faaliyetlerinin artmasıyla cinsel dürtüler başta olmak üzere çeşitli dürtülerinin gücü artar. Bu yoğunlaşma önceki gelişim dönemlerindeki çatışmalarının yeniden canlanmasına neden olur. Genital dönem bu çatışmalara yeni çözüm yolları aranmasına olanak sağlar ve bu çözümler bulunduğu yetişkin bir insan kimliği kazanmış olur.

Sonuç olarak, cinsel eğitim ne çok erken, ne de çok geç olmalıdır. Çocuğun gelişim düzeyine uymayan bilgi, güçlük yaratır. Çocuğa istendiği anda basit, kısa, gerçek, endişesiz cevap verilmelidir. Çocuklar bu cevapları unutabilirler, fakat yinelemek gereksizdir. Bilgilerin içselleşmesi için belirli bir zaman gereklidir. Çocuklara verilecek cinsel eğitimde sabırlı ve hoşgörülü olmak, endişeye kapılmamak, onun seviyesine inmek ve olası değişik söz ve davranışları olgunlukla karşılayıp, çözmeye çalışmak, çocuğun gelecekteki cinsel yaşamının mutlu ve sağlıklı olması bakımından son derece önemlidir.

CİNSELLİĞE YÖNELİK MERAK DUYGUSU

Davranışlarımız, doğduğumuz andan itibaren farkında veya farkında olmadan çevremizden direkt veya dolaylı olarak edindiğimiz bilgilerden etkilenir. Çocuklar büyürken çevresinde olup biten her şeyi kamera gibi kayıt eder ve bunların bir kısmını yaşantısı boyunca kullanır. Bu edinilen bilgilerin bir kısmı ise cinsellikle ilgilidir. Çevremizde o kadar çok şey olup bitmektedir ki doğrular, yanlışlar, iyiler ve kötüler bütün bu bilgiler nasıl ayırt edilebilir? Bu bilgileri ayırt edebilmek için anne-babanın verdiği eğitim çok önemlidir. Bu eğitim anne-babanın desteği yanı sıra okulda da sürmektedir. Ailemiz ve okulda aldığımız temel ve hayata uygun doğru bilgiler ana eksenimizi oluşturur ve çevreden gelen bilgilerden doğru ve sağlıklı olanları alınarak kullanılır. İşte bu temel yapılanma olmazsa kişi dışarıdan gelen bilgilerin doğru veya yanlış olup olmadıklarını ayırt edemeyecek, her türlü bilgi süzülmeden geçecek ve uygulamaya konulacaktır. Yani gerçeklik ve doğru sınırı olmadan yaşayacaktır.

Çocuklar, dünyayı keşfetmek isterler, sordukları sorulara ısrarla cevap bulmaya çalışırlar. Bu soruları ilk olarak anne-babalarına sormak ve öğrenmek isterler. Bu süreç onların araştırma duygularının pekişmesi için büyük bir fırsattır. Bir çocuğun cinsellikle ilgili merakları 'rüzgâr nasıl oluşur?' sorusunu sorması kadar doğal ve normal karşılanmalıdır.

CİNSEL SAĞLIK EĞİTİMİNDE ANNE-BABANIN ROLÜ

Anne-babaların çocuklara yönelik olarak aşağıdaki maddelere uygun davranması dönemin sağlıklı geçirilmesine katkı sağlayacaktır:

- Çocuğunuzun sorduğu sorulara net ve anlaşılır yanıtlar vermek,
- Yargılamamak, kızmamak,
- Anlayış gösterilirken mahremiyet sınırlarının belirlenmesi gerekir. Örneğin; giyinirken odanın kapısının kapatılması, tuvalet ve banyonun mahremiyet alanı olduğu bilgisinden yola çıkarak, bu alanda çocuğun yalnız bırakılması önemlidir.

Anne ve babaların çocuklara bilgi vermekte en çok zorlandığı iki durum vardır. Birincisi, kendileri yeterince bilgiye sahip değildirlen, sorulara nasıl cevap vermeleri gerektiğini bilmezler. O zaman okumak ve doğru bilgiye sahip olmak önemlidir. Çocuğun sorduğu soruları geçiştirmek veya yanlış

cevap vermek uygun değildir. İkincisi ise 'Çocuğum daha fazlasını sorarsa' diye kaygılanmalarıdır. Küçük çocukların cinsellikle ilgili soruları, cinsel duygular değil, üreme konusudur. 'Bebekler nasıl olur, Ben nereden geldim' vb. soruları gerçeklere dayanarak, çocuğunuzun yaşını göz önüne alarak kısaca yanıtlayınız. Çocuğunuz cinsellik ile ilgili bilgileri sizden edinsin ve bilgileri aktaran siz olun ki cinsiyet ve üreme ile ilgili bilgileri başkaları ile konuşması gerektiğini düşünmesin. Tartışmaktan kaçınmayın, kötü ve yasak diye düşünmesin. Çocuk daha fazlasını da sorar diye kaygılanmayın. Çocuklar iki-üç basamak sorudan fazlasını sormazlar.

- Çocuğa cinsel bilgiler vermenin ideal zamanı onun bu konularda soru sormaya başladığı dönemlerdir.
- Çevresini ve dış dünyayı yeni tanımaya çalışan çocuğun özellikle 3-4 yaş civarında aşırı meraklı olduğu ve bu dönemlerde anne-babasına çeşitli konularda sorular sormaya başladığı bir gerçektir. Bu sorulardan anne-babayı en çok zorlayanı çocuğun cinsel içerikli soruları olmaktadır.
- Çocuğun sorularına yol açan sadece bilgi edinme isteğidir. "Sen daha çok küçüksün, anlamazsın" gibi cevaplar çocuğun merakını daha da arttırır. Sorduğu soru ne olursa olsun (cinsellik, üreme vb.) her şeyi bir anda anlatmaya çalışmayınız. Kısaca sadece sorulan soruyu doğru yanıtlayınız.
- Çocuğun sorularına verilecek cevaplar onun merakını giderici ve doyurucu olmalıdır. Ancak bilgi verme amacıyla çocuğa her şeyi tüm detayları ile anlatmak da uygun değildir. Çocuğun neyi anlayıp anlamayacağını kavramak zor değildir. Her çocuğa yaşına uygun anlayabileceği bir dil kullanarak bilgi verilebilir. Çocuğun sorduğu soruyu yanıtlamanın en iyi yolu çocuklara uygun çizimlerle yapılmış kitaplar olacaktır. Hem meraklı gözler ile izleyecek hem de sorusuna yanıt alacaktır. İleride doğru olarak yanıtladığınız bu bilgileri hatırlayacak, doğru kullanacaktır. Çocuklar anne-babalarından edindikleri bilgileri arkadaşları ile paylaşırlar, bunda da bir sakınca yoktur. Ancak kendi cinsel yaşantınız ile ilgili bilgileri vermemeniz gerekmektedir. Böyle bir soru sorduğunda bunun sizin için özel olduğunu, paylaşmak istemediğinizi belirtiniz.

Aileler cinselliği çocuğa anlatırken, kullandıkları kelimelere dikkat etmelidir. Argo kelimelerden kesinlikle uzak durulmalıdır. Sözcükler basit, yalın olmalı, kafa karıştırmamalıdır. Cinsel eğitimin en önemli noktalarından biri de cinsel organlarımızın vajina ve penis olduğunu söylemek, onlara başka isimler

takmamaktır. Bu açıklık her iki organa da daha sonraki yıllarda başka anlamlar yüklenmesini engeller ki sık karşılaşılan sorunlardan biri de böylece daha başlamadan sonlandırılmış olur.

Hangi yaş grubunda olursa olsun, çocukların cinselliğe yönelik soruları geçiştirilmemelidir. Ertelenmemelidir. Nasıl yanıtlanacağı bilinmiyorsa, bu konuda araştırmaya, desteği ihtiyaç duyuluyorsa, çocuğa bu durum basit bir şekilde anlatılmalıdır. O konuyu araştırıp, mutlaka yanıtlayacağınızı çocuk bilmelidir." Sana bunu nasıl anlatabileceğimi öğrenince anlatacağım vb." Çocukların sorularını yanıtlayabilmek için, ebeveynin kendini gözden geçirmesi gerekebilir. Ebeveyn konuşmaktan kaçındığı konularla karşılaşabilir.

Hangi yaştan olursa olsun, çocukların sorularına gülünmemeli, alaya alınmamalıdır. Konuşması ve soru sorması desteklenmelidir. Cinsellikle ilgili konuşmanın doğal olduğunu, ancak herkesin yanında ve her ortamda konuşulamayacağı, özellikle küçük yaş grubuna anlatılmalıdır.

Çocuklara cinsellikle ilgili bilgi verilirken sabırlı olmak çok önemlidir. En çok merak ettikleri konu ile ilgili çok sorularının olması olağandır. Bazen de tekrar tekrar aynı şeyleri sorabilirler. Ebeveynin çekindiğini, utandığını fark ettiği durumda çocuklar ısrarcı olabileceği gibi tersi de olabilir. Çocuk cinsellik hakkında hiç soru sormuyorsa, bu konuda dikkatle ele alınmalıdır. Çocuk ebeveynin çekindiğini anlayıp, onu rahatsız etmek istememiş de olabilir. Aile içinde konuşulması onaylanmayan sır gibi görülen durumlar olmaktadır. Ev içindeki fırsatları değerlendirmek, meraklarını, oyunlarını gözlemlemek işe yarar.

Anne baba çocuğun eğitiminden, sağlığından, fiziksel gelişiminden sorumlu olduğu gibi cinsel kimlik ve cinselliğin sorumluluğunu öğretme açısından da çok bir yeredir. Aile çocuğa model olur. Bilgi verir. Paylaşır. Toplumun, geçmiş kuşakların değerlerini aktarır. Cinsellikle ilgili davranışlar da öğrenilir. Aile çocuğun bilgi ihtiyacını karşılamadığında, ortaya çıkacak boşluğun nasıl doldurulduğu önemlidir. İnternet ortamında farklı yayınlara ulaşan çocuk ve gençler cinsellik hakkında çok yanlış, eksik bilgilerle boğuşmaktadırlar. Bugün cinsel suçların önemli bir kısmının nedeninin cinsel eğitim eksikliği olduğu düşünülürse, şüphesiz ki yanlış bilgi, eksik bilgiden daha tehlikelidir.

Cinsel eğitimin ailede verilebilmesi, konuşulabilir olması, çocuk ve ergenlerin cinsel taciz ve istismar davranışlarına karşı kendilerini korumalarında önemli araçlardır.

Soran çocuk, daima hayatı daha basit öğrenir, sorunlara daha kolay çözüm getirir. Sorulan soru yanlış olabilir, ama çocuk nasıl yürümeyi düşse kalka öğrendiyse doğru soru sormayı da yanlış sorular sora sora öğrenecektir. Bu yüzden çocuğu azarlamadan, terslemeden, içindeki merak duygusunu

yok etmeden sorularına yanıt vermek, o an verilecek bir cevap bulunamıyorsa "Bu konuyu araştırıp cevaplayayım" demek ve fiilen de araştırıp, düşünüp, cevap belirlemek yerinde bir davranış olacaktır.

- Çocuklar, özellikle cinsel gelişimleri sürerken anne ve babanın yatak odasına kapı çalmadan girilmeyeceğini öğrenmeli, 'anne ve babanın odasına' girerken izin almak gerektiği çocuğa kızmadan ayıplamadan anlatılmalıdır. Buna uyum sağlayabilmesi için ebeveynler de çocuğun odasına girerken kapı tıkkatmalı ve özel alanına saygı duyduklarını göstermelidirler.
- Çocukların anne babayla birlikte, aynı odada yatması olabildiğince kısa tutulmalıdır. Çünkü cinsel içerikli sözcükler ve eylemler, çocuğun tanık olması gereken şeyler değildir.
- Ayrıca kız ve erkek çocukların odaları da çok gecikmeden ayrılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ekşi Aysel (1999) *Ben Hasta Değilim. Nobel Tıp Kitabevi*
- Yavuzer Haluk, Aydoğmuş K (1990) *Ana-Baba Okulu. Remzi Kitabevi*
- Öztürk Orhan (1994) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara, Hekimler Yayın Birliği*
- Bulut, Ayşen, *Çocuklukta Cinsel Eğitim, Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul 1999*
- Fincancıoğlu, Nuray; Bulut, Ayşen, *Cinsel Sağlık Bilgileri Eğitimi, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul 2000*

